

TANÍTÓK LAPJA

TANÜGYI ÉS GAZDASÁGI UJSÁG

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre 160 L, Félévre 80 L,
Negyedévre 40 L.
Egyes szám ára 7 Leu.

Felelős szerkesztő és kiadó:

BYERKES MIHÁLY

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Str. Mihalu Ulteaz (Király-u.) 3.

Megjelenik két hetenként.

Hirdetések díja soronként 6 Leu.

Híradás a Tanítók Lapja érdekében.

Szíves tudomására hozzuk Kartársainknak, hogy 1925. évi január hó 1-étől a *Tanítók Lapja* előfizetési árát évi *280 leuban* állapítottuk meg. Késztetett ezen áremelésre a régóta fokozódó általános drágaság és azon tervezésünk, hogy, amennyiben kibocsátott felhívásunk és alábbi vezércikkünk megértésre talál és ez alapon előfizetőink sorai szaporodni fognak, amint csak költségvetésünk elbirja, a most két hetenként megjelenő lapunkat, azonnal hetenként kiadandó tanügyi lappá változtatjuk. A jövő évi előfizetések beküldését; a hátralékok megfizetését és új előfizetők belépését kérjük!

Tisztelettel:

a Tanítók Lapja

szerkesztősége és kiadóhivatala.

Jövőbe nézéssel.

Nem a naptár csinálók jövőre mondásait akarjuk utánózni, hanem a népoktatás ténylegességeit vesszük alapul, amidőn jövőbe nézéssel a mi sorsunkra gondolunk és az általunk vitt népoktatás helyes építését tervezzük.

A közélet lépten-nyomon igazolja, hogy bármely ügy virágzik, ha annak vezetője szellemi képességekkel felruházott, alkotó tehetőség. Viszont csak tengődik, vagy épen rohamléptekkel siet a megsemmisülés felé, ha éltetője csak kötelességből táplálja a reábizottakat, melyek így gyakran vannak önsorsukra hagyatva, és másokra bízva.

Két nagy dologra esik a mi működésünk súlypontja: a népoktatás intenzív művelése és ezen ügykör munkásainak nyugodt megélhetése, építése. Mindkettőnek útjait mi néptanítók kell egyengessük, ha azt akarjuk, hogy azokon szekereink könnyen gördüljenek és látható eredménnyel érkezzenek a célhoz.

E megállapítások jelölik ki számunkra önképzésünknek teendőit: munkamezőnk művelésének alapelveit, úgy a részletkérdésekben a kivitelnél, mint a további célkitűzések tekintetében.

S amidőn szétküldöttük és folyamatosan postázzuk az itt élő összes magyar tanítótársainkhoz intézett buzdításunkat, önérdelkeink és az általunk gondozott népoktatás ügyeinek számontartása, művelése tekintetében: azzal a feltételezett következtetéssel tettük, hogy tanítótársaink nemcsak megértik, de követni is fogják előljáró munkálkodásunkat, az ideáloktól áthatott törekvéseinket.

Tisztában vagyunk azzal, hogy bármely testületnél az eszmék, az elhatározások közlése, közkinccsé tétele a legfontosabb út az eredményekhez: épen azért el nem lankadó buzgósággal és kitartással tartjuk, a csatolt területekre jutott magyar nyelvű tanítók részére a *Tanítók Lapja* című tanügyi ujságunkat. Iskola jellegre való tekintet nélkül hívjuk kartársainkat az egyesült kultur munkára.

Végnyek részt a kigondolások, tervezések, nemkülönben a kivitel részlet munkáiban egyaránt, mert akkor nemcsak megismerik a helyzet jelenségeit, de bármely nehézség és kilátástalanság esetében is kivezető utat találnak. Munkakörünk minden mozzanatába önállóság, határozott álláspont, jövőre helyes következtetéssel készülő utbaindítás alakul ki, mely alapellékek magukkal hozzák az együt-

tesség eszméjét, a közös felkészülés megvalósításait.

A lankadókat erősíteni, a csüggedőket a határozottság eredményeivel élesíteni, a reményvesztetteket az élet szépségeivel és felemelő kilátásaival biztatni: az összekapcsolódó tanítóikar legértékesebb feladatai és örökbecsű tényei, melyeknek nyilvánításai után, sorainkból is számtalanon váraoznának.

A sorsintézés nem a predestinatio dolga, de az emberek öntudatos munkája kell legyen. Ehez nemcsak fizikai erőnket, de lelki életünk jövőre tervező és helyes uton valószínűsítő képességeit is kell adjuk s ez esetben nem a véletlen az ur felettünk, de öntudatosságunk és magunk akarása.

Amidőn tehát új bizakodással élünk lendülettel állunk kulturamunkánk további szolgálataiba, hirül adjuk elhatározásunkat, hogy a Tanítók Lapja organumunkat erős, a tanítói egységet kifejező sajtóorgánummá, hetenkint és önálló szerkesztő vezetése alatt megjelenő tanügyi lappá akarjuk kifejleszteni. Ezen közügyi érdekeink hathatós szolgálathoz kérjük tanítótársaink egyénenkénti segítségét, szellemi és anyagi támogatását.

Gyerkos Mihály

Tanítási nehézségek.

A tanítónak legfőbb kötelessége a tanítás. Minden tanító annyit ér mint tanító, a mennyiben ezen kötelezettségének meg tud felelni. Igyekezzünk is mindnyájan, hogy ezen kötelezettségünknek minél inkább megfeleljünk és minél jobb eredményt és minél szebb sikert tudjunk felmutatni,

Amint tudjuk, már a régi időkől fogva minden osztály részére, minden tantárgyból a rendelkezésre álló idő és a gyermekek szellemi fejlettségét véve alapul, a tantervekben meg volt állapítva az eltanítandó anyag mennyisége és terjedelme. Ugy volt ezen mennyiség és terjedelem paedagogiai tapintattal megszabva, hogy azt rendes körülmények mellett, odaadó munkássággal a tanító a tanév folyamán fel is tudta dolgozni.

Igen nagy nehézséggel állunk szemben azonban jelenleg mi, akik magyar tannyelvű iskolákban tanítunk.

Ezen nehézségekre és azok megoldására akarok ez alkalommal rámutatni.

Most is megvan a tantervünk, csak hogy az román tannyelvű iskolák részére lett egybeállítva, ahol a gyermekek minden tantárgyat anyanyelvükön tanulnak. Ezen tantervet azon hozzáadással kaptuk, hogy a román nyelv tanítására naponta minden osztályban két

óra fordítandó. Ha most figyelembe vesszük azt, hogy a román tannyelvű iskolákban a román nyelvnek, mint anyanyelvnek tanítására hetenként — a különböző osztályoknak megfelelően — csak 8—10 óra fordítandó, mindjárt szembe tűnik az időbeli különbség. De nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy a magyar tannyelvű iskolákban a magyar nyelvet is, mint anyanyelvet, legalább heti 3—4 órán át tanítanunk kell, ami szintén óratöbbletet ad. Ha most mindezeket összegezzük, látni fogjuk, hogy a rendelkezésre álló tanítási időnek több mint felét nyelvek tanítására kell fordítanunk. Mi marad a többi tantárgyakra?

Csináljon csak bárki egy órarendtervezetet pl. a III. vagy IV. oszt. számára. Illessze előbb bele napi két órára a román nyelvet, azután egy hétre jelöljön ki 3—4 órát a magyar nyelv tanítására, végül pedig jegyezze be a tanterv szerinti óraszámokat a vallás, szőpírás, rajz, ének, torna és kézimunka részére, látni fogja, hogy a főtárgyak, mint: számtan, mértan, földrajz, történelem, alkotmánytan és természettudományok részére alig marad 5—6 óra, ami csupán két főtárgynak a tanítására is alig elég.

Hát biz ez gondolkodásba ejti a leggyakorlottabb tanítót is, hogy hogyan állítsa egybe azt az órarendet De ez még nem minden.

Ott van, hogy a földrajzot, történelmet és alkotmánytant román nyelven is meg kell tanítani. Ez idő és anyag tekintetében *mennyiségileg* kétszeresnek látszik, a valóságban pedig sokkal több, mert ha a magyar nyelven való tanítást egy egységnek vesszük, a román nyelven való betanítás ennél sokkal több, már csak azért is, mert a megtanítandó anyagot a gyermekekkel együtt előbb le kell fordítanunk, értelmeznünk és azután betanítanunk.

Ha célt akarunk elérni, feltétlenül szükséges, hogy ezen tárgyakat előbb magyar nyelven tanítsuk meg. Mert hát mi a cél? Az, hogy minden gyermek ezen tárgyakat *értse* is és *tudja* is. Már pedig ezt csak anyanyelven lehet elérni. Ha már érti és tudja, csak azután ültethetem át egy más nyelvre.

Most már magunk előtt látunk tornyosulni egy csomó nehézséget. Beilleszteni minden tantárgyat az órarendbe és kevesebb idő alatt jóval több anyagot tanítani, mint a mennyit a tanterv szelleme megkíván. Szinte a tehetetlenséggel határos.

Az a súlyos kérdés merül fel ezek után, hogy ennyi nehézséggel állván szemben, mit tegyünk? Mert ugye bizony azt nem mondhatjuk, hogy a rendelkezésre álló idő alatt a nyelveken kívül még csak egy-két tárgyat tudunk eltanítani. Vagy pedig, hogy a melléktárgyakkal, mint: szőpírás, rajzot, tornát, éneket stb. kihagyjuk, hogy az így nyert idő alatt a főtárgyakat eltaníthassuk. Nem. Ezt nem tehetjük. Nem tehetünk úgy, mint a veszélyben forgó hajós, ki a süllyedő hajóról a kevésbé értékes tárgyakat tengerbe dobja, hogy az értékesebbeket megmentse. Nekünk előírt tárgyat tanítanunk kell.

Próbáljuk hát a felmerült nehézségeket bár részben leküzdöni.

Vegyük először is az órarendet. Mindenekelőtt

álljunk meg ezen örök alapigazságnál, hogy : a szükség törvényt bont. Ezt mi sem kerülhetjük ki. Azt már láttuk, hogy a tantervben felvett óraszámokat az adott körülményeknél fogva nem tarthatjuk be. Tehát választatnunk kell rajta. Arányosítanunk kell, úgy hogy jusson is, maradjon is. Egyes tantárgyaktól elvesztünk bizonyos időt, hogy jusson a másik tárgynak is. Így pl. nem fogok felvenni két tornaórát, két kézimunkaórát, két fizika órát stb., hanem a rendelkezésemre álló időt felosztom arányosan azoknak nehézsége és fontossága szerint, úgy azonban, hogy a heti óraszám teljes legyen.

Mondjuk, hogy nagy kinnal-bajjal az órarenden már túl vagyunk. Most már következik az anyag feldolgozása. Az ám! Csakhogy ez sokkal keményebb dió az előbbinél.

Kevesebb idő, terjedelmesebb és nehezebb anyag!

Mit tegyünk? Itt is egyszerűsíteniünk kell. Az anyag *számának* apasztásánál nem sokat tehetünk, mert itt kezünk kötve vannak. Legfennebb nagy körültekintéssel egyes kevésbé fontos részeket kihagyunk. Sokkal többet tehetünk azonban az anyag *terjedelmének* az összevonásával. Természetesen ez a tanító vállaira igen nagy munkát ró. Ugy egyszerűsíteni és úgy összevonni azt az anyagot, hogy az lényegében ne változzék és értelmes, kerekded egészlet alkosson. Különösen áll ez azon tantárgyakra, melyeket magyarul is románul is meg kell tanítanunk.

Vegyük pl. a történelmet. Tudjuk, hogy a gyermek anyanyelvén sokkal könnyebben tanul, mint más nyelven. A magyar nyelven tanítandó szöveget terjedelmesebben hagyom, vagyis a tankönyvben levő szöveget kevésbé vonom össze. Ebből aztán egy egész rövid kivonatot csinállok román nyelven, amit lefordítás és értelmezés után betanítok. Például Alexandru cel Bun-ról nem tanítok többet mint hogy : Moldovában uralkodott. Nagyon jó és békés természetű ember volt. Szomszédaival szeretett jó viszonyban élni. Uralkodása alatt az ország felvirágzott. A lengyeleket nem csak katonasággal, de pénzzel is segítette. Harminckét évi uralkodása áldásos volt az országra.*

És így kell kidolgozni minden egyes tételt, azután lefordítani, értelmezni és betanítani.

A földrajz tanítása már könnyebben megy. A fő dolog, hogy a gyerekek tudják a földrajzi alapfogalmakat, ismerjék jól a térképet és tudjanak jól olvasni a térképről. Ahogy rátekinenek egy vidékre, tudják, hogy az hegyes, dombos vagy sík. Ismerjék az irányokat. Tudják, hogy az éghajlat a térkép mely részén hideg, enyhe vagy forró. Tadják, hogy a hegyek többnyire erdőséggel és legelőkkel vannak borítva, tehát ott az emberek inkább faiparral, fakereskedéssel és állattenyésztéssel foglalkoznak. A hegyek belsejében többnyire ásványok is fordulnak elő, tehát ott bányászattal is foglalkoznak. A sík területen terem jó gabona, vannak kitünő rétek, tehát az ott lakó népek földmíveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak. A nagyobb folyók és tengerek közelében a halászat, hajó-

zás és kereskedelem a fő foglalkozás. Az ipar és kereskedelem inkább a városokban van kifejlődve.

Ha mindezeket a gyerekek tudják és románul is ki tudják fejezni, akkor egy vidéknek vagy ország-résznek, esetleg országnak csak a főbb folyóit, hegyeit, nevezetesebb városait és az esetleges speciális nevezetességeit kell felemlíteni és ezzel részben kész a földrajztudomány.

Az előadottak alapján, de meg máskülönben is mindnyájunk előtt tisztán áll az a tény és vita tárgyát nem is képezheti, hogy kevesebb idő alatt az előirt anyag egész terjedelmében nem tanulható el, különösen akkor nem, ha néhány tárgyat két nyelven is meg kell tanítanunk. Ne tévesszük szem elől azt se, hogy tanítványainknak csak most tanítjuk a román nyelvet és akik még alig tudnak egy pár egyszerű mondatot összeállítani. Hogy micsoda nehézségbe ütközik csak egy egyszerű kis tételnek a betanítása, azt csak mi tudjuk, akik azzal foglalkozunk. Epen azért nem tartom helyesnek azon eljárást, ha valaki az előirt anyagot egész terjedelmében igyekszik tanítani és eltanítani, a mennyit tud, — a többi marad. Nem. Ez nem helyes. Azért ajánlottam az összevonás rendszerét, mert így — kevesebb terjedelemben bár — de több anyagot taníthatunk el és így a gyermeknek több dologról lesz legalább általános ismerete és tudása.

Megjegyezni kívánom, hogy mindezek nekem egyéni véleményeim. A tanítónak bizonyos szabadsága van a módszer tekintetében. Minden tanító olyan módszert használ a melynek alkalmazásával legkönnyebben elérheti a célt és legtöbb eredményt tud felmutatni.

A nehézségeket nem soroltam fel mind, de már ezekből is láthatjuk, hogy a tanító arravalósága nagyon is próbára van téve. Akiknek jobb és célravezetőbb elveik, esetleg gyakorlatilag kiprobált tapasztalatai vannak, álljanak elő vele, mert a mai nehéz viszonyok között igen nagy szolgálatot tesznek kartaiknak.

Végül pedig nem mulaszthatom el azon reményemnek adni kifejezést, hogy rövid időn belül fog készülni egy tanterv a magyar tannyelvű iskolák részére is, melyben az órák számának helyes beillesztése mellett a tanítandó anyag mennyisége és terjedelme az adott körülményekhez és a gyermek értelmi fejlettségéhez mérten úgy lesz megszabva és előirányozva, hogy azt a tanító egy tanéven át tökéletesen feldolgozhatja. Akkor majd egységes lesz az eredmény is, de meg másfelől a tanító dolga is meg lesz könnyítve.

Addig is küzdjünk és bizva bizzunk!

Parajd.

Kovács Károly.

Az ősembertan alapvonalaí.

Írta: Orosz Endre.

III.

Az ősembert lelőhelyekről.

Az ősembertan tárgykörének 2-ik csoportját az ősembert lelőhelyek képezik. Az ősrégészettel foglalkozni szándékozónak egyik fontos tudnivalója a külön-

* Készülő Románia Története című munkákat, teljesen ezen alapszempontok szerint írtuk meg. Gy. M. szerk.

féle lelőhelyek fogalmának biztos megkülönböztetése, hogyha községe határán valamely lelet fordulna elő, ott helyben és rögtön meg tudja állapítani, minő lelettel van dolga. A hazai ősrégészetben a következő lelőhely változatokat lehet megkülönböztetni: szórványos leleteket, őstelepeket, sirmezőket, gyűjteléses bronzleleteket és végül öntőműhelyeket. Lássuk ezeknek külön-külön való meghatározását és értelmezését.

1. A *szórványos (sporadikus)* lelethelyek azok, ahol csupán csak 1—1 db. magános leletfordul elő, u. m. az ősember által utközben elvesztett, eltört és elhányt eszközdarabok, nyíl-kilötte szilánkok, a csapadékvizek által lehordott edénycserepek, egy-egy elrejtett bronzkard vagy elvesztett ékszer stb. A szórványos leletek, mivelhogy korukat egyéb kísérő lelet nem támoogatja, chronologiai szempontból kevésbé értékesek, ellenben a lelettypus helyi elterjedéséhez és ezen typus gyakoriságához minden ilyen lelet egy-egy adatot szolgáltat. A szórványos leletek minden vidék praehistoricumának gyakori jelenségei; az ilyen leletek is összegyűjtendők és lelőhelyük adatai pontosan feljegyzendők.

2. Az *őstelepek (Colonia, Ausiedlung)* nevezet alatt az olyan helyek értendők, ahol különféle ősemberi leletek összefüggő nagyobb területen együtt találhatók. Az őstelepek a mai falvak elődjének tekintendők, amelyekben az emberi társadalmi élet első csirái megfogalmazottak; nevezetesen az elszaporodott családok, mint egy-egy családnak közelebbi és távolabbi elágazásai törzsekké egyesülvén, ezek a közös törzsbirtok védelmében s a közös érdek és közös veszély érzetében együttes életmódra szerveződtek s létrehozták az első közös lakóhelyeket. Az őstelepeken kezdetét vette a munkafelosztás: állandó lakást építenek, állatokat szelidítenek, tenyésztenek s végül földet is művelnek. Mindezek által pedig a kultúra gyorsabb fejlődésének útját is megalapozták.

Az ember megtelepedésének első földrajzi kelléke mindenkoron a víz volt, ez birt tehát telepítő hatással az őskor emberére is. »A vizek halashelye marasztotta, a járssal szövetségre bírta, tehát telepítő hatást gyakorolt; inkább mint a vadászat, melynek természete kalandozásra bírta — még ha szövetségben üzte is« írja a *Magyar Halászat* zseniális szerzője: *Herman Ottó*. De ha valamely vidéknek halászatra alkalmas tava vagy nagyobb folyója nem adódott, pataknak vagy forrásnak mindig kell lennie az őstelepek közelében, ahonnan magukat vízzel elláthatták.

Most az a kérdés, hogy miből lehet felismerni valamely helynek őstelep voltát? Az őstelepnek első alkelléke, hogy területileg kiterjedt lelőhely legyen amelynek néhány száz lépésnyi felszínén többféle lelet, de különösen sok edénycserép fordul elő. Az állandó letelepedés főismertető jeléül a tűzhelyek és kunyhók romjait képező égett agyagtapasz-rögök található; a hely hosszabb idejű lakottságának maradványaként pedig a leletek különféleségének sokasága gyűjthető, u. m. eszközök és őrlőkövek darabjai, kovaszilánkok, edény töredékek, állatok feltördelt csontjai, csiga- és kagylóhéjak, szénmorzsák s mindezekkel együttesen az u. n. »kultur-rétegekben« néha hamute-

lepek is vannak jelen. Az ilyen helyeken sokszor egész rétegsorozatok képződtek egymás fölött az idők folyamán s e kulturrétegekbe temetve találjuk gyakran különböző ősi nemzedékek művelődésének egész hagyatékát. Mert a lakhelyüket változtató ősnépek rendszerint ugyanazon természeti előnyöket keresték fel új lakhelyük megválasztásánál s a későbbi nemzedékek vándorló törzsei többnyire a régebbi telephelyeken szoktak megszállani. Az őstelepeknek ilyen leletekben gazdag kulturrétegei az ősembernek évezredek át lefolyt élete emlékeit rejtik magukban s miként *Br. Miske Kálmán* ősrégészünk találóan mondja: »kulturák keletkezésének s elmúlásának s az átmenet érdekes jelenségeinek tanulmányozására uyujtanak módot« az emberiség őskorát kutató régészeknek.

Az őstelepek e szerint az ősemberi tárgyaknak legkiadósabb forrásai és a történelem előtti emberi életnek legtanulságosabb helyei, mert talajuk földjében megtaláljuk a telepések eszköz, edény, házi- és vadállati konyhahulladék, kunyhórom, tűzpad, ékszer, bálvány és kultusztárgy maradványait, szóval egész vagyunk és művelődésük el nem porladt egész emlékeit. »Egyenként talált tárgyakból aránylag keveset okulhatunk; írja *Sir John Lubbock*, hirneves angol tudós, de midőn nagyobb mennyiségben együtt fordulnak elő, sokkal tanulságosabbá válnak.« Továbbá a leletek »akkor vetnek jelentékeny világot a régi kor szokásaira s erkölceire, midőn nagyobb tömegben vagy pedig egyéb maradványokkal együttesen találhatók«.

Az ősember állandó jellegű lakóhelyeinek, vagyis a telepeknek a különböző országok területén különféle nemei ismeretesek, így Dániában a tengerpart mentén emelkedő kagyló- és konyhahulladék halmok neve dán nyelven: *Kjökkenmødynger*, Svájcban a tavak vizsine fölé cölöpökre épített tavi lakások az u. n. *cölöppépítmények* (Pfahlbauten), Olaszországban a Pó folyó menti síkságon sűrűn előforduló dombok neve »terra mare«, Magyarország Nagyalföldjén pedig sok a *lapos halom*, melyeken az ősember telepei állottak. Ilyenek: Szihalom, Magyarád, a Muhí pusztai Lapishalom, a tószegi Laposhalom, a Tiszapolgár határában fekvő Csószhalom, az alpári földvár, a nagyrévi és szelevényi halom, a csókai Kremenyák, a törökbecsei Borjas telep stb. Erdélyben mind csak szárazföldi telepek vannak s ezek a physiografiai (természeti) viszonyok szerint 1. hegyi telepek vagy földvárak, 2. völgyi telepek és 3. barlangtelepek. Elnevezésükben a magyarázatuk is megtalálható. Az erdélyi több százra rugó őstelepek közül a tordosi, dévai-várhegyi, péterfalvi, Alvinc-Gobli, csákyai, magyar-kapudi, az erősi, botfalusi, a Tordahasadék-Nagybarlangi, a turi hasadéki, a kolozsmonostori, a Kolozsvár-Kövári, apahidai-Réti, a bádoki, a Bábolna hegyi, nagyiklódi, széki, a Szamosujvár-petrisi, szentgyeydi és kudni őstelepek, mint a legérdekesebbek megérdemlik a névleg való felsorolásukat. Itten az őstelepek csoportjában kell még felemlítenem az *őstanyákat (Stations)*, amelyek úgy kisebb terjedelműknél, mint a rajtuk előforduló leletek kevés számánál fogva sem sok lakóra, sem pedig hosszabb ideig való ott tartózkodásra

nem engednek következtetni, hanem csak egy pár családból álló kóbor csoportnak vagy nomádizáló kis törzseknek vándorútja közben lehetett megállóhelye.

3. *A sírmezők (Necropolis)* szintén értékes ősrégészeti lelőhelyek, mert először az ősember anthropologiai meghatározásának alapjául szolgáló csontvázrészek tartalmazzák, másodsor pedig, ha bolygatatlan sírokra akadunk, az eltemetési módok, a sírok alakjai és a belő helyezett sírmellékletek chronologiai értékű adatokat szolgáltatnak. Az ősnépek ugyanis igen gyakran nagyobb gondot fordítottak a holtjaikra, mint az élőkre s ezért a tulvilági életre mindazon tárgyakat, mire nekik ottan szükségük lehet, mint fegyverek, eszközök, ruhák, ékszerek, edények és élelmi szerek, a sírba helyezték. Ezek a sírmellékletek az őskornak igen becses okmányai s ezért hangoztatta *Herepei* tanár, legbuzgóbb ősrégészünk, hogy: »csak sírni kell, ha nincsen sír«, mert egy ősnép ethnikájára csak az ő sírjaival lehet bizonyítani. Az őskori sírok vagy csontváz-sírok, vagy égetett hulla-sírok. A neolith kori temetést jellemzi az ülő vagy guggoló helyzet; a bronzkorban tulnyomóan az égetés divatozott, míg a tetem kinyújtóztatása csak a vaskorban kezdett általános szokás lenni. A sírok száma szerint megkülönböztetünk egyes sírokat és temetőket; az elhelyezés dolgában pedig lehetnek soros temetők és rendetlen temetkezések. Ha a sírok felett sírdombok nincsenek, úgy ezek a lapos sírok (Flachgräber), ha pedig nagy dombokat emeltek a sírok fölé, akkor ezeket halomsíroknak (Tumulus) nevezzük. A *Nagy Magyar Alföldön* a vonatáról is számos ilyen sírhalom látható, amelyeket ott általánosan *kunhalomnak* szoktak nevezni. A sírmezők csoportjában nem mellőzhetem az erdélyi nevezetesebb sírleletek felemlítését, minők a neolith korból: a vlád-házi, gyertyánosi, bedelői, nagyiklói, brassói; a bronzkorból: a felső szőcsi, az apahidai, marosbogáti, mezőbándi, felső-ujvári; skytha sírokat találtak: Nagyenyeden, Csombordon, Miriszlón, Nyárad-Szent-Benedeken, Marosgombáson, Piskin, Marosvásárhelyen és Mezőbándon; La-Tene kori sírok pedig Nagyenyeden, Apahidán, Felső-Zsukon, Szinden? és Mezőbándon találtak.

4. *A gyűjtélkes bronzleletek (Aes collectaneum)* nevezet alatt az olyan lelőhelyek értendők, amelyeken a bronzok nagy tömege jó elő részint háborus idők miatt, részint más okokból a föld alá elrejtve. *Herepei* tanár ezekre a hibás magyarságu „*rejtég*“ szót alkalmazza, míg a németek a „*Depotfund*“ elnevezést használják. *Dr. Hampel József* a magyarhoni bronzkorról írott nagy művében kiemeli, hogy az »ily gyűjtélkes kincsek száma, melyek tudomásunkra jutottak hazánkban, túlhaladja az ötszázat és a bennök foglalt emlékek darabszáma hatezernél többre megyen«. A gyűjtélkes bronzleletek mivelhogy egyazon időben kerültek föld alá minden darabjuk egyazon idő használati tárgyait s egykoru típusok formáit képviselik, ezért a bronzkori művelődés ismeretének jelentékeny tényezői. Ha e szándékosan elásott bronztömegekben mind csak ép, vagy tulnyomóan ép tárgyak szerepelnek, akkor az ilyen collectiv leletet valamely bronzkereskedő gazdag

készletének kell tartanunk s mint nagy vagyont *kincsek (thesaurus)* kell minősítenünk. A Délkeleti felföld igen gazdag ilyen bronzkincsekben; a sok közül álljanak itt az: alsó-ilosvai, alsó-járai, bardoci, bálványosváraljai, csákyai, fejdí, kis-rebrai, kolozsvári, kudui, Marosvásárhely vidéki, nagy-ercsei, oláh-bogátai, oláh-fodorházi, oláh-piáni, oroszmezői, ördöngös-füzesi, páncélcsehi, potságai, sinfalvi, tobiási és zágoni bronzleletek.

5. *Az öntőműhelyek (Bronzgiesserei)*, mint elnevezésük is mutatja, az öntésre szolgáló bronz anyagok lelőhelyei, amelyekben cipő- vagy pogácsa alaku nyers bronzrögök, régebbi eszközök töredékei, hibás öntési tárgyak, az öntési varrányoktól még le nem csiszolt új eszközök együttesen fordulnak elő. Ugyanis az értékes bronzanyag még töredékeiben is kincset képezvén, a bronzöntő mesterek a telepések által gondosan összegyűjtött és megőrzött fegyverek, szerszámok és bronz-edények töredékeit újabb felhasználás végett összevárosították. Az ilyen vegyes holmiktól álló kincseket rejtették el az ellenség elől — örökre. E csoportba tartoznak legnagyobb bronzleleteink, amilyeneket talán egész Európában alig találtak. Ezek: a *szent-erzsébetfalvi* (Szebenm.) 1870. júl. 4-én egy 8 mázsa súlyú bronzlelet került elő, mely részben a szebeni Bruckenthal, részben pedig a Nemz. Muzeumban őriztetik. Az *ispánlaki* (Alsófehérm.) nagy lelet 1887. aug. havában szántóföldben jött napvilágra és *Herepei* tanár becsülése szerint több mint 14 m.-mázsa bronz töredéket képezett. Végül méltó társként csatlakozik ezekhez a *felső-ujvári* nagy lelet, amely az ispánlaki lelhely szomszédságában találtatott 1909-ben és a maga egészében az Erdélyi Muzeumba került. Sulya 11 mázsa. Lelethez körül ásatások is történtek, amelyek őskori temetkezéseket is tártak fel.

Az előbbieken öt pont alatt ismertetett ősemberi lelőhelyek nemeinek valamelyike minden kis falu határában megtalálható. Hogy valamely község eddig még nem került a régészeti tudomány lapjaira, az nem a leletek hiányán, hanem az illető hely értelmiségének műveltségén és ebbeli közönyösségén mulhatik.

Gondolatok.

— Anatole Francétól. —

El'sem lehet képzelni, mily bonyolult gondolatok lakoznak egy ötesztendő's fejben.

A felnőttek sohasem értik meg jól, amit a kisgyerekek magyaráznak.

A kisgyermek örökös csodavilágban él; minden csoda neki; ezért van költészet a pillantásában. Mellettünk van és más régiókban lakik, mint mi. Az ismeretlen, az isteni ismeretlen veszi körül.

Aki gyermekeknek ír, ne teremtsen külön modort magának. Gondolkozzék és írjon nagyon jól. Az elbeszélésében éljen minden, legyen nagy, széles és hatalmas.

mas. Ez az egyetlen titka annak, hogy az olvasónak tessék.

A legkisebb könyv, amely valami költői gondolatot sugall, szép érzésre ösztökél, egyszerűen megmozgatja a lelket: ezerszer többet ér a gyermeknek és az ifjunak, mint a tí mechanikai fogalmakkal megtömött könyveitek mind összevéve.

Erősen kívánni valamit csaknem annyi, mintha a miénk volna. Sőt: annyi, hogy utálat és csömör nélkül miénk valami.

Élni annyi, mint vágyakozni. És aszerint, amint a vágyakozást édesnek, vagy keserűnek érezzük, ítéljük jónak, vagy rossznak az életét.

A gazdagoknak éppen gazdaságukat szokták tisztelni. Fősvénységük, mely növeli gazdaságunkat, még nagyobb tekintélyt szerez nekik — ellenben bőkezűségünk, mely apasztja vagyonukat, csökkenti hitelünket és jóhírünket is.

Az a bölcsesség, ha az ember elfordul önmagától, megfélemedezik önmagáról, másnak hiszi magát, mint amilyen természeténél és szerencsésjénél fogva. Ne ismerd magadat: ez a bölcsesség első törvénye.

A művészetnek meg kell hagyni némes meztelességét. A jelmezek pompája, a diszletek fénye megfojtja a drámát, mely nem kíván más díszet, csak a cselekvés nagyszerűségét s a jellemek igazságát.

Mindig a szívére hallgasson az ember: gyöngéd lelkek örülnek ennek. Ám az igazságot ki kell mondani, ha nem tetszik is. A szív éppen úgy téved, mint az ész; a tévedései nem kevésbé gyászosak és nehezebb megszabadulni tőlük, mert gyöngéd szálak keverednek beléjük.

(Folyt. köv.)

HIREK.

Kis Mózes Becsület alapítvány. Közülünk, Erdélyben élő magyar tanítók közül is többen ismerik, talán kedves barátságban is vannak: *Kis Mózes pesterzsébeti* áll. ig. tanítóval. Innen, a [mi bércei Székelyföldünkről szakadt ki, a magyar főváros közvetlen közelében fekvő pesterzsébeti áll. el. iskolához tanítónak, ahol 26. év alatti működésével megszervezte ennek, a rohamléptekkel fejlődött városnak, népoktatását: ovódai, elemi iskolai és tanonciskolai tanítást. Most, amidőn 42. évi szolgálat után nyugdíjba küldte őt a magyar kormány, a város közönsége és a tanítótársadalom a legszebb módon adott kifejezést a távozó igazgató-tanító iránt érzett hálájának és elismerésének. Elsősorban a város képviselőtestülete egy-

hangulag hozott határozatában mondott köszönetet, másodsorban pedig egy »Kis Mózes becsületjutalom« alapítványt létesített, melyet egy díszes köszönő iratban a polgármester és a kiküldött bizottság adott át a következő okirattal: »Sz. 368-1924. kgy. Decretum. Emlékezetül adjuk ezennel mindenkinek, akiket illet, hogy Pesterzsébet r. t. város képviselőtestülete az 1924. évi október hó 11-én tartott rendes közgyűlésében *Kis Mózes* állami elemi iskolai nyugdíjazott igazgatónak 42. évi áldásos és eredményes közszolgálatát megörökítendő, Dr. Chikán Béla polgármester lelkes éljenzéssel fogadott indítványa folytán a következő határozatot hozta: Megállapítja a közgyűlés, hogy *Kis Mózes* munkás életének nagy részét ezen város közoktatás ügyének becsületes és fáradságot nem ismerő szolgálatában töltötte el és, mint ilyen, kimagasló és követendő példa gyanánt szolgált nemcsak pályatársai, hanem polgártársainak is. Egy nemzedéket nevelt fel az Isten félelem, a Haza és felebaráti szeretet eredményeiben. Határtalan ügybuzgalommal munkálkodott az iskolák fejlesztésében, az iparostanoncoktatás, a közügyek és társadalmi élet terén. Őt minden tetteiben a becsület, az emberszeretet, a különös rátermettség és ambitio irányította. Mindezeknél fogva a város képviselőtestülete a legnagyobb sajnálattal veszi tudomásul az ő nyugdíjaztatását, kinék lelki és életerőtől duzzadó munkaszeretetétől ezen város közönsége még oly sokat várhatott volna. Előtte ezen alkalomból meghajtja a közgyűlés a város közönsége nevében a megbecsülés zászlaját és az ő áldásos és eredményes közszolgálatát hálás elismeréssel megörökítendő, nevére örök alapítványt létesít akként, hogy az itteni iparos tanonciskolában minden tanév végén a legbecsületesebb 20 (Husz) aranykoronával lesz »Kis Mózes becsületjutalom« címen kitüntetendő. Megbizzza a képviselőtestület a város polgármesterét, hogy *Kis Mózes*nek ezen okmánydíszes alakban foglalva ünnepélyesen kézbesítse. Minnek hitelére kiadtuk ezen Decretumot, városunk pecsétjével és saját kezű aláírásunkkal megerősítve. Kelt Pesterzsébet városában az Ur 1924-ik esztendejének Mindszent hava 18-ik napján. Dr. Chikán Béla s. k. polgármester. Nagy György István s. k. főjegyző« Kifejezést adott továbbá *Kis Mózes* értékes tanítói munkássága megbecsülése iránt a társadalom és a hozzá legközelebb álló tanítótársadalom. Ugyanis a pesterzsébeti állami elemi iskolák és ovodák tantestülete október hó 18-án a Munkás Otthon helyiségeiben egy nagyobb szabású hangverseny keretében hódolt a jeles és fáradhatatlan székely munkás tanítónak. E hangverseny kereteiből kiemeljük főképen *Rákos István* kir. tanácsos budapesti felügyelő igazgató-tanító, a Magyarországi Tanítóegyesületek Országos Szövetsége elnöke és az Eötvös alap segélyegyesület elnökének magas szárnyalású üdvözlő beszédét; továbbá *Chikán Béla* polgármesternek egy eredeti mese alakjában elmondott kedves beszédét, *Bagdi István* szép, prolognak irt, költeménye, ugyszintén *Inderszel Károlynak* Tanító ünnepére c. gyönyörű költeményének hatást kiváltó elszavalását. Változatos ének és zeneszámok tarkították

még a fényes estélyt, amelyek lezajlása után Kis Mózes meghatva mondott köszönetet a kitüntetett ünneplésért, ígérve, hogy, ahol még tér nyílik számára továbbra is dolgozni fog a közért a tanügy javára a tanonciskoláknál. Amidőn igen jóleső örömmel regisztráljuk egyik székely tanítótársunknak a messzi távolban történt megbecsülését és munkásságának ünnepi formában való méltatását: nem mulaszthatjuk el buzditással ne szólni az ifjabb nemzedék tanítótársainkhoz, akiké a jövő, hogy a munka és becsületesség az élet igazi értéke, amely méltánylásra és elismerésre talál mindenhol. Élénk példa erre a Kis Mózes munkás élete, működése és környezetének hálás elismerése. Az elhangzott pesterzsébeti jókívánságokhoz, üdvözlésekhez, csatoljuk innen Sikuliából, az ősi szülőföldről az ismerősei, barátai üdvözlését és szeretetteljes jókívánságát. Termjen még sok ilyen munkás és értékes ember, a mi szikony földünk tájain, akiknek nevére becsület alapítványt tegyen a tanítói működés színhelyének közönsége. Az ismerősök és kartársak pedig magasztaló büszkeséggel ünnepeljék az ők tanítójuknak 40. éves működését. Továbbra is fénylő csillag legyen Kis Mózes a népkultúra egén. Ez a mi szeretetteljes kívánságunk.

Falusi könyvtárak. Az *Erdélyi Gazdasági Egyesület* a falusi földmivelő nép gazdasági irányban való képzése érdekében falusi népkönyvtárakat létesít. Ahol gazdakör, vagy fogyasztási és értékesítő-, avagy hitelszövetkezet van és e könyvtárak gondozását vállalja: oda könyvtárakat adományoz a Gazdasági Egyesület. Üdvözljük az Erdélyi Gazdasági Egyesület kulturális tervezését és elhatározását, mert ezzel alapját veti meg az intenzívebb gazdálkodás kifejlődésének.

Tiszemeletes diákpalota épült Newyorkban. Ifjabb John D. Rockefeller milliárdos, a tudomány-mecenás, akinek alapítványaiból még a magyar egyetemeknek is jutott, egy tiszemeletes diákothont emeltett az East-River partján azoknak a külföldi diákoknak, akik a newyorki egyetemeken tanulnak, de nincs módjuk a drága magánlakásokat megfizetni. Ezer diáknak nyújt otthont a hatalmas palota, amelyet most adtak át az alapítók rendeltetésének s napi 80 centért külön szobát, teljes ellátást kap a tanulódiaák, de ezenfelül rendelkezésére állanak a társalgó-, fürdő-, dohányzó-, játék-, könyvtárszobák és laboratórium. Olcsó áruház és javítóműhelyek is vannak az óriási házban. Jelenleg 65 különböző nemzet diákjai vannak ebben az »International Cosmopolitan Club« palotában. A palota tervei már évek óta készen voltak, de még Amerikában sem tudták összehozni a felépítéséhez szükséges két és félmillió dollárt. Ekkor jött Rockefeller és a nemzetközi diákpalota egy év alatt már készen áll.

Zeneművelvel három pályadíjat nyert. A Romániai Magyar Dalos Szövetség néhány hónappal ezelőtt országos pályázatot hirdetett férfi és vegyes karra való magyar műdalokra. A pályázatra, amelyet a romániai magyar zenei élet három kiváló alakjából összeállított bírálóbizottság a napokban bírált meg, 36 egytől egyig sikerültnek mondott pályamű érkezett be. Az elbírálást végző zsűri tagjai, Pogatschnigg Guido

zeneszerző, kinek egy férfikarra irt műve nemrégiben első díjat nyert az amsterdami világversenyen, továbbá Sárossy Dezső zeneakadémiai tanár, a Zenei Szemle szerkesztője és Gokler Antal, az ország ezidőszerinti első dalárdájának, a Temesvári Magyar Dalárdának a karmestere voltak. A beérkezett pályaművek közül kettőt dicsőretre, hármát pedig díjra ajánlottak. A dicsőretre ajánlott pályaművek szerzői Bródy Miklós dr., a kolozsvári magyar színház karmestere és Metz Albert, marosvásárhelyi zenekonzervatóriumi igazgató. A három díjra ajánlott pályamű szerzője pedig Nemes Elemér igazfalvi krassószörénymegyei református lelkész, akinek ez a szenzációs zenei sikere már korábbi nagy zenei sikereinek folytatását jelenti.

A világ legnagyobb vizesése. Sokáig azt hitték, hogy a világ legnagyobb zuhataga a Niagara-vizesés. Később, mikor a zambezi Victoria-vizesést felfedezték, a Niagara elvesztette az elsőséget. Most már tudjuk, hogy a világ lehatalmasabk vizesése a braziliai Iguassu-esés. Ezen percenkint 800,000 köbméter víz esik le, míg a Niagarán csak körülbelül 500,000 és a Victorián is ugyanennyi. Az Iguassu zuhatagja 4000 méter hosszú, holott a másik kettő csak 1500 méteres. De magasság tekintetében a zambezi vizesése az elsőség. Ez körülbelül 100 méter magas, míg a braziliai csak 70 körül van. A Niagara még valamivel alacsonyabb.

Tisztviselők új pótléka. *Lalescu* Traian képviselő kidolgozta a 2 milliárd költségvetési feleslegnek a tisztviselők fizetés pótlására vonatkozó tervezetét. A képviselőház a betervezett költségvetést 1925 évre megszavazta s így az január 1-ével érvénybe lép. A tisztviselők és a soraikba beosztott tanítók, január hó 1-étől a *curba* — *Lalescu* szerint 30—35% os fizetési pótlékot kapnak. Akinek tehát 3000 leu havi fizetése van, az mintegy 1000 leu pótlékot fog ujabban kapni.

Első rendű fényképezési oltokok állandóan kaphatók *Láng Henrik* fényképezési szaküzletében *Brassó* Kapu-u. 52. sz. Bárhová gyors postai szétküldés.

Orgona és Zongora szakképzett javításokat és hangolásokat eszközölünk. Ajánljuk mindennemű hangszereinket. *Cioflec Testvérek* *Braşov* Kapu-utca 50. Ugyanott egy 22 regisztrertű harmonium eladó.

Szerkesztői üzenetek.

F. K. B. Önök az iránt érdeklődnek, hogy a haszonélvezetekben levő földek és kertek 800 Leu állami adója után, kelle fizessünk: »*Taxa comunală*«-t községi adót? Illetékes pénzügyi főtisztviselőtől nyert tájékoztatásunk szerint: a tanító, ugyszintén más tisztviselő is, fizetése után községi adót nem fizet. A tanító vagy más tisztviselő által élvezett földek adóját azonban valakinek hordozni kell. Ha az állami adókat a tanító fizeti, akkor ebből következik, hogy minden további terhet, tekintet nélkül annak magas, vagy alacsony voltára, a tanító kell hordozzon. Ha azonban szerződés szerint, a terhek hordozása másat illet, úgy a ta-

nitó e földeknek sem állami, sem községi adója fizetésére nem kötelezhető. Az Önök esete azonban, mint leveléből kitűnik az, hogy a haszonélvezet földek terheit Önök vállalták, vagyis átvették a földekkel együtt: hát természetesen hordozniok kell ezek községi, esetleg másnemű adóját is. Ugyanezen eset áll a tanító magánbirtoka adózásával is. Szívélyes üdvözet.

Énekes könyv iránt érdeklődnek. Olyan gyakorlati énekes könyv, mely a magyar tannyelvű elemi iskolai énektanítást felölelné, s ezenkívül alkalmas egy és két szólamú iskolai és ünnepi darabokat is tartalmazna, természetesen új helyzetünk előírásainak megfelelőképen: tudomásunk szerint még nincsen a könyvpiacra. A »Minerva« könyvkiadó vállalatnak Cluj tettünk javaslatot ilyen irányú énekeskönyv szerkesztésére és kiadására nézve. Az onnan nyert válasz biztató és az ezen irányú előmunkálat beindítására nézve kilátásos. Mindenesetre a vállalatra nézve biztatóbb ha a kartársak közül mentől többen keresik fel helyeslő soraikkal, hogy ezen nélkülözhetetlen könyv csoportot és dalgyűjteményt mentől előbb hozza könyvpiacra, a tanítóság munkájának megkönnyítése végett.

Könyvnyomda R. t. Odorheiu.

Tanító Urak.

Egyetlen könyv.

Megjelent

Anka Sándor könyvkiadó vállalatánál Cluj—Kolozsvár
Piața Unirii 32 szám.

1922—1924. szám alatt miniszteri jóváhagyással

Stiinte fizico naturale Természettudományi ismeretek

című tankönyv ábrákkal magyar nyelven a népiskolák III—IV.
oszt. részére, szigorúan a legújabb tanterv szerint.

..... Összeállította: Dr. Szentpéteryne Haller Zsuzsánna

Ára 25 lei.

A KISEBBSÉGEK

minden ügyének leghathatósabb támogatója a maga

NAGY
nyilvánosságával, Erdély és Bánát legismertebb
és legolvasottabb

LAPJA
a gyors hírszolgálatu és tartalmas cikkei által népszerű

KELETI UJSÁG

Minden vasárnap
16 oldal.

Minden hétköznap
12 oldal.

ROMÁN NYELVŰ VIZSGÁK CÉLJÁRA

LEGSIKERÜLTEBB TANKÖNYVEK:

a **Gyermes Mihály** és **Buna Anna** által írott, most megjelent román-magyar szövegezésű kiadványok:

Román Nyelvtan ára	25 Lei.
Román Irodalom Története ára	25 „
Románia Földrajza ára	25 „
A Román nép és Románia Története ára	35 „
Román alkotmánytan ára	20 „

Az öt különböző rész egybefoglaltan:

Összefoglaló Könyv ára **100 „**

Az árak előleges beküldésével megrendelhetők: »Administrația Tanítók Lapja Odorheiu«, továbbá: »Soha Aladár könyvkereskedése Odorheiu« és a »Minerva«
könyvkereskedésnél Cluj.

Felnőttek és abszolváló vizsgára készülő tanulók egyaránt nagy hasznát veszik ezen, kérdések és feleletek alakjában írott könyveknek. Tegyen mielőbb rendelést.

Ruhaneműt legolcsóbban **Hirsch Rudolf**
divatüzletében vásárolhat, Odorheiu.

SOHA ALADÁR

könyv-, papir-, író- és rajzszerszerezkedése,
nyomtatványraktára és könyvtáza:

ODORHEIU — SZÉKELYUDVARHELY.

Ajánl e szakmába vágó mindenféle tankönyveket, iskolai füzeteket, író- és rajzszerszerezket, iskolai nyomtatványokat, stb. stb. szolid és pontos kiszolgálás mellett.

Legtöbb sikerrel hirdethet: a

„Tanítók Lapja“

tanügyi újságban.

Megjelenik Odorhelun.

Mindenféle elemi iskolai tankönyv, térkép és
iskolai nyomtatvány legjutányosabban:

MINERVA R.-T.-nál

szerezhető be.

Cluj—Kolozsvár, Str. Regina Maria 1. sz.

Kérjen árjegyzéket.